
**FRANSUZ VA O'ZBEK TILINING O'XSHASH
VA FARQLI JIHLTLARI****Pardaboyeva Durdona ¹**

¹ Samarqand davlat chet tillar Roman – german tillar fakulteti Fransuz
tili filologiyasikafedrasining 1- bosqich talabasi

ARTICLE INFO**ABSTRACT:****ARTICLE HISTORY:**

Received: 26.04.2024

Revised: 27.04.2024

Accepted: 28.04.2024

KEYWORDS:

Fransuz tili, o'zbek tili,
fonetika, tovush, urg'u,
tovushlar, tovushlar
tizimi,

Ushbu maqolada fransuz va o'zbek tillarining lingvistik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, fransuz tili va o'zbek tilining grammatik, fonetik jihatlarini o'zaro taqqoslanadi, ularning o'xshash va farqli jihatlarini ko'rib chiqilgan. Talaffuz, gap tuzilishi, va urg'u kabi holatlar ham kuzatiladi. Fransuz tili va o'zbek tilining tovushlar tizimi qanday ekanligi haqida ham batafsil ma'lumot berib o'tilgan.

Hozirgi rivojlangan hayotda chet tillarini o'rganish zarar keltirmaydi, aksincha foydalidir. Fransuz tili — roman tillari oilasiga mansub bo'lib, G'arbiy Yevropada keng tarqalgan. O'zbek tili esa turkiy tillar oilasiga mansub bo'lib, Markaziy Osiyodagi asosiy muloqot vositalaridan biridir. Ushbu ikki til genealogik jihatdan har xil bo'lishiga qaramasdan, har birining lingvistik xususiyatlarini solishtirish orqali ularning o'ziga xosliklari va umumiy jihatlarini aniqlash mumkin. Quyidagi tahlilda fonetik, morfologik, sintaktik, leksik va pragmatik ko'rsatkichlar asosida ikki til qiyosiy o'rganiladi. Chet tilini o'rganishda ma'lum bir tip, shakl va metodika mavjud. Fransuz tili va o'zbek tili turli oilalarga mansub bo'lsa – da, bir nechta jihatlarini o'zaro o'xshash. Ammo fransuz tili agglutinativ, fransuz tili esa flektivtil bo'lib, ularning grammatik tuzilishi, so'z yasalishi va gap qurilishiva shu kabi jihatlarini o'zaro farq qiladi. Shuningdek, fransuz va o'zbek tilini taqqoslashning eng yaxshi usuli mavjudki, bu ikki tilni taqoslagan holatda o'rganilsa o'zlashtirish ham juda foydali bo'ladi.

Fonetik xususiyatlar:

Fransuz tilining fonetik tizimi burunli unli tovushlar (voyelles nasales), o'xshash talaffuzdagi, ammo turli yozilishdagi so'zlar (homofonlar), shuningdek, intonatsion birliklar bilan ajralib turadi. Masalan, “bon”, “pain”, “un” kabi so'zlar burun orqali talaffuz qilinadi, bu esa fransuz fonetikasi uchun xos bo'lgan hodisadir. Fransuz tilida urg'u so'zning oxirgi bo'g'iniga tushadi va talaffuzda juda muhim o'rin tutadi.

O'zbek tili fonetikasi esa fonematik barqarorlik bilan ajralib turadi. Burun tovushlar mavjud bo'lsa-da, ular fransuz tilidagidek so'z ma'nosini farqlovchi darajada emas. O'zbek tilida urg'u ham so'z oxiriga tushadi, biroq u fonologik emas, grammatik yoki stilistik funktsiya bajarishi mumkin.

Morfologik xususiyatlar:

Fransuz tili flektiv til hisoblanadi, ya'ni so'zlarning shakli grammatik vazifasiga qarab o'zgaradi. Fe'llar zamon, shaxs, nisbat va istakka ko'ra konjugatsiyalanadi: je parle (men gapiraman), tu parlais (sen gapirarding), il a parlé (u gapirdi). Shuningdek, otlar jins (masculin/féminin) va son (singulier/pluriel) bo'yicha farqlanadi: le livre (kitob), la table (stol), les livres (kitoblar).

O'zbek tili esa agglutinatív til bo'lib, grammatik ma'no affikslar orqali ifodalanadi: kitobimda (kitob+im+da), yozganmiz (yoz+gan+miz). Otlarda jins kategoriyasi mavjud emas, bu o'zbek tilining soddaligi va izchilligini ko'rsatadi. Fe'l yasalishi, zamonlar, istak va shaxs ko'rsatkichlari ham qo'shimchalar orqali amalga oshiriladi.

Sintaktik xususiyatlar:

Fransuz tilining sintaksisi qat'iy so'z tartibi bilan ajralib turadi: odatiy tartib SVO (Subyekt – Fe'l – Ob'yekt). Masalan: Marie lit un livre (Mariya kitob o'qiyapti). Ko'makchi fe'llar, old qo'shimchalar (ne...pas, y, en) murakkab sintaktik birliklar yasashda keng qo'llaniladi.

O'zbek tilida esa so'z tartibi ancha erkin, lekin odatda SOV (Subyekt – Ob'yekt – Fe'l) tartibida bo'ladi: Mariya kitob o'qiyapti. Gapning ma'nosi ko'proq affiksal shakllar orqali aniqlanadi. Bundan tashqari, ergash gaplar va ergashuv bog'lovchilari yordamida murakkab gaplar tuziladi: Men uni ko'rganimda, u ketib bo'lgan edi.

Leksik xususiyatlar:

Fransuz tilining lug'aviy boyligi, asosan, lotin va yunon tillaridan olingan so'zlar hisobiga shakllangan. So'z boyligi ilmiy, diplomatik va adabiy janrlarda ishlatiladigan terminlar bilan boyib borgan. Sinonim va stilistik nuanslar jihatidan boy, ayniqsa sinonimiya, antonimiya va omonimiya hodisalari keng qo'llaniladi.

O'zbek tili leksikasi esa tarixiy jihatdan turkiy ildizlarga ega bo'lib, arab, fors va rus tillaridan olingan ko'plab so'zlarni ham o'zlashtirgan. Masalan, maktab, ilm, sabab (arabcha), guldasta, bozor (forscha), traktor, vokzal (ruscha). O'zbek tilida ham sinonimlar va frazeologik birliklar ko'p, lekin ularning qo'llanilishi ko'proq og'zaki nutq va adabiy uslub bilan bog'liq.

Pragmatik va madaniy-lingvistik xususiyatlar

Fransuz tili jamiyatda ijtimoiy tafovutlarni aks ettiruvchi vositalarga ega: tu (norasmiy "sen") va vous (rasmiy "siz") orqali murojaat kontekstga qarab farqlanadi. Fransuz madaniyatida muloyimlik, hurmat, va diplomatik nutq uslubi muhim rol o'ynaydi. O'zbek tilida ham hurmat ifodalovchi unsurlar mavjud: siz, janoblari, akaxon, opa, otaxon kabi so'zlar jamiyatdagi ijtimoiy holatga qarab qo'llaniladi. O'zbek madaniyatida til — bu hurmat, izzat, va qadriyatlarning ifodasidir.

Fransuz tilining fonetik xususiyatlari

a) Burunli unli tovushlar (Voyelles nasales):

Fransuz tilining eng muhim fonetik belgilaridan biri bu burunli unlilardir. Bu tovushlar talaffuz qilinayotganda havo og'iz orqali emas, balki burun orqali chiqadi.

Misollar:

bon [bɔ̃] – yaxshi

pain [pɛ̃] – non

un [œ̃] – bir

b) Soʻz urgʻusi:

Fransuz tilida urgʻu odatda soʻzning oxirgi boʻgʻiniga tushadi:

famille [fa.mij] – oila

important [ẽ.pɔ̃.tã] – muhim

c) Yozuv va talaffuz farqi:

Fransuz tilida koʻplab harflar yoziladi, lekin talaffuz qilinmaydi:

parler [pã.le] – gapirmoq (soʻngidagi -er talaffuzda [e] sifatida eshitiladi)

beaucoup [bo.ku] – juda (oxirgi p talaffuz qilinmaydi)

Oʻzbek tilining fonetik xususiyatlari

a) Unli va undosh tovushlar tizimi:

Oʻzbek tilida 6 ta unli tovush mavjud: a, e, i, o, u, oʻ. Har bir unli talaffuzda barqaror.

Misollar:

ota – [o–ta]

koʻz – [koʻz]

ilmoq – [il–moq]

b) Urgʻu (intonatsiya):

Oʻzbek tilida urgʻu ham oxirgi boʻgʻinga tushadi, lekin fonologik farqlash funksiyasi unchalik kuchli emas:

kitob – urgʻu oxirgi boʻgʻinda [ki-TÓB]

kitobim – urgʻu baribir oxirida [ki-to-BÍM]

c) Talaffuz yozuvga yaqin:

Oʻzbek tilida talaffuz aksariyat hollarda yozuvga mos keladi. Masalan:

daraxt [da-raxt]

qush [qush]

Bu jihat oʻquvchilar va til oʻrganuvchilar uchun fransuz tiliga nisbatan ancha qulaydir.

Xulosa sifatida shuni aytish lozimki, fransuz va oʻzbek tillari turlicha genealogik ildizlarga ega boʻlishiga qaramasdan, har ikkisi oʻz xalqining madaniyati, tarixiy taraqqiyoti va jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarini ifodalashda muhim vositadir. Fonetik, morfologik va sintaktik jihatlaridagi farqlar ularning grammatik tizimlaridagi xilma-xillikni koʻrsatadi. Leksik va pragmatik jihatlar esa har ikkala tilda ham oʻziga xos ijtimoiy va madaniy yondashuvlar mavjudligini koʻrsatadi. Ushbu qiyosiy tahlil ikki tilning oʻzaro taʼsiri va farqlarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаев А. А. Ўзбек тилининг назарий фонетикаси. – Тошкент: Фан, 2006.
2. Бегматов Э. Ўзбек тилининг назарий грамматикаси. – Тошкент: Ўқитувчи, 2011.
3. Жумадилов А. Ўзбек тили лексикологияси. – Тошкент: Фан, 2015.
4. Анварова Ш. Ўзбек тили синтаксиси. – Тошкент: Фан, 2003.
5. Grevisse, M., Goosse, A. Le Bon Usage: Grammaire française. – Bruxelles: De Boeck, 2016.
6. Price, G. A Comprehensive French Grammar. – Oxford: Blackwell Publishing, 2003.
7. Batchelor, R. E., Offord, M. Using French: A Guide to Contemporary Usage. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

=====

8. Meillet, A. Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes. – Paris: Hachette, 1925.

9. Хайруллаева Г. Француз тили: назарий ва амалий курс. – Тошкент: Ўқитувчи, 2020.

10. Бобожонова Д. Тилшуносликка кириш. – Тошкент: Фан, 2012.